

Důstojnost a práva lidské osoby

Úvod

- 1. Důležitost a význam této studie*
- 2. Hierarchie lidských práv*
- 3. Různé koncepty „důstojnosti lidské osoby“*

1. TEOLOGIE DŮSTOJNOSTI ČLOVĚKA A JEHO PRÁV

1.1. Přínos ze strany některých teologických pramenů

- 1.1.1. Biblické perspektivy*
- 1.1.2. Současné římské magisterium*
- 1.2. Světlo teologie dějin spásy**
 - 1.2.1. Člověk nahlížený jako tvor*
 - 1.2.2. Člověk nahlížený jako hříšník*
 - 1.2.3. Člověk vykoupený Kristem*

2. SROVNÁNÍ A NÁVRHY

2.1. Srovnání

- 2.1.1. Rozličnost konkrétních podmínek, v nichž žijí lidské osoby*
- 2.1.2. „První svět“*
- 2.1.3. „Druhý svět“*
- 2.1.4. „Třetí svět“*

2.2. Návrhy a naděje

- 2.2.1. Personalistické filosofické tendence*
- 2.2.2. Směrnice pro společné a univerzální respektování lidských práv*

Důstojnost a práva lidské osoby¹

(Missio Ecclesiae)

(1983

EV 9 uvádí rok 1984)

EV 9, s.952–953 pod čarou uvádí následující text předběžné poznámky:

Mezinárodní teologická komise, *Missio Ecclesiae* o důstojnosti a právech lidské osoby, 6. října 1984, *Gregorianum* 88, 1985, 1, s. 25–23. Italská verze a předběžná poznámka generálního sekretáře uveřejněna v *Civiltà Cattolica* 136, 1985, 1/3233, s. 459–475. Italská verze v *Civiltà Cattolica* je opatřena následující předběžnou poznámkou mons. Delhaye:

Mezinárodní teologická komise se věnovala studiu problematiky důstojnosti lidské osoby a jejích práv v průběhu plenárních zasedání v letech 1983 a 1984 na základě povzbuzení svatého otce, které bylo opětně vysloveno při audienci dne 5. prosince 1983 (srov. DC 66/1984) 4, s. 191–193). Tyto práce koordinovala a prováděla subkomise a pracovní skupina.

¹ Jedná se o teze schválené MTK „specifickým způsobem.“ Obsáhlý komentář schválený MTK „v obecné rovině“ se nachází ve svazku publikovaném ve spolupráci s Papežskou radou pro mír a spravedlnost: *Les chrétiens d'aujourd'hui devant la dignité et les droits de la personne humaine*, Città del Vaticano 1985. Předběžné relace profesorů: Aherna, Delhaye, Ernsta, Fučeka, Hamela, Khlaifé-Hachema, Mediny, Onaiyekana, Poza, Principe, Schönborna, Schürmanna, Walgrave byly publikovány: „Human Dignity and Human Rights: International Theological Commission Working Papers, *Gregorianum* 65 (1984) 2–3, s. 229–448. Pozn. Překladaatele: Seznam jmen členů MTK se v různých edicích liší, a proto uvádíme všechna jména, která se nacházejí jak v edici COMMISSIONE TEOLÓGICA INTERNAZIONALE, *Documenti* 1969–2004, Bologna 2006, s. 255, tak v EV 9, č. 1036.

Mezi různými texty a dokumenty, které vzešly a ještě vzejdou z těchto prací periodikum *Gregorianum* 65, 1984, s. 229–481 již publikovalo osobní příspěvky valné většiny spolupracovníků (srov. *Human dignity and Human Rights, International Theological Commission, Working Papers*). Doufáme, že budeme moci ve spolupráci s kompetentními orgány co nejdříve uveřejnit knihu s titulem: *Dnešní křesťané tváří v tvář důstojnosti a právům lidské osoby*. Text zmíněné knihy MTK již schválila dne 4. října 1984 obecným způsobem, což se týká základních myšlenkových linií.

Jak subkomise tak celá MTK dospěly k závěru, že bude vhodné syntetizovat výsledky těchto bádání a dát jim formalizovanou podobu. Některé teze v latinském jazyce, jejichž italský překlad zde předkládáme, byly formulovány pracovní skupinou složenou z profesorů: Barnabas Ahern, Philippe Delhaye, Wilhlem Ernst, Ivan Fuček, Edouard Hamel, Hachem Elie Khaifé, mons. Estévez Jorge Medina, mons. John Onayiekan, Cándido Pozo, Christophe von Schönborn, Jan Walgrave. Tyto teze byly schváleny celou MTK specifickým způsobem a v každé jejich části.

Přejeme si určitým způsobem přispět pomocí tohoto společného svědectví k velkému dílu dnešní církve v záležitosti, která leží na srdci každému člověku dobré vůle.

Řím, 30. března 1985

Philippe Delhaye
generální sekretář MTK

Úvod

1. Důležitost a význam této studie

(1036) Posláním církve je zvěstovat *kérygma* spásy pro všechny lidi, již naplnil ukřižovaný a vzkříšený Kristus. Tato spása nachází svůj první zdroj v Otcí, který poslal svého vlastního Syna jako vykupitele, a je konkrétním lidským osobám udělována jako účast na božském životě skrze vlití Ducha svatého.

Přijetí křesťanského *kérygmatu* vyžaduje přilnutí víry a nový život udělený skrze milost implikuje obrácení, které má mnoho důsledků v každé oblasti křesťanova jednání. Do tohoto rámce církev zařazuje, a nemůže ani jinak, hlásání a učení týkající se důstojnosti lidské osoby a jejích práv, což křesťané musejí respektovat v každém člověku. Tato povinnost a zároveň právo Božího lidu proklamovat a bránit důstojnost lidské osoby má obzvláštní význam v naší době, když je evidentní na jedné straně hluboká krize lidských a křesťanských hodnot a na druhé straně to, že všichni si hlouběji a živěji uvědomují nespravedlnosti páchané proti lidské osobě. O této povinnosti a o tomto právu hovoří jasně nový *Kodex kanonického práva*: „Církví přísluší vždy a všude hlásat mravní zásady včetně těch, které se týkají společenského pořádku, a také posuzovat kteroukoli lidskou záležitost, pokud to vyžadují základní práva lidské osoby nebo spása duší.“² Dnes se v kázání, v aktivitách a v životě církve po právu a s naléhavostí připisuje specifická důležitost právě otázce lidských práv.

(1037) K tomuto dynamismu se MTK chce podle svých vlastních možností připojit. Nejprve upozorňujeme na nedorozumění, která je třeba vyloučit,³ pak předkládáme některé teologické teze týkající se daného tématu,⁴ připomínáme zejména to, co je obsažené v Písmu svatém⁵ a v současném římském magisteriu.⁶ Na povrch tak vyplývají dvě velké myšlenkové linie, z nichž

² CIC kán 747 § 2.

³ Srov. níže Úvod, 2–3.

⁴ Srov. níže 1.1.–1.2.3.

⁵ Srov. níže 1.1.1.

⁶ Srov. níže 1.1.2.

první se inspiruje „přirozeným právem národů“⁷ a druhá vychází z teologie dějin spásy. Tomuto druhému typu úvah, které jsou dnes obzvláště aktuální, bude věnována specifická pozornost, aby každý z nás i všichni ostatní mohli vnímat to, jak je třeba nahlížet lidskou důstojnost v člověku stvořeném,⁸ hříšném⁹ a vykoupeném.¹⁰ Ve třetí části se budeme zabývat určitými konkrétními situacemi¹¹ a předložíme některé filosofické¹² a právnické¹³ reflexe.

2. Hierarchie lidských práv

(1038) Určitá lidská práva jsou tak zásadní, že nemohou být nikdy opomíjena, aniž by to zároveň neohrožovalo důstojnost lidské osoby.¹⁴ Z tohoto hlediska mezinárodní smlouva z roku 1966¹⁵ tvrdí, že určitá práva nesmějí být nikdy pošlapána, jedná se například o „právo na život“,¹⁶ o právo „na důstojnost příslušející lidské osobě“,¹⁷ o právo na „základní rovnost“,¹⁸ o právo na „svobodu smýšlení, svědomí a náboženství.“¹⁹ Z určitého hlediska platí, že náboženská svoboda může být vnímána jako základ každé jiné svobody,²⁰ i když jiná mínění připisují prioritu rovnosti všech lidí.

Ostatní práva jsou na nižší úrovni,²¹ i když mají v zásadě esenciální povahu jako například určitá občanská, politická, ekonomická, sociální a kulturní práva pro některé partikulární kate-

⁷ Srov. GS, čl. 79, odst. 2.

⁸ Srov. níže 1.2.1.

⁹ Srov. níže 1.2.2.

¹⁰ Srov. níže 1.2.3.

¹¹ Srov. níže 2.1.

¹² Srov. níže 2.2.1.

¹³ Srov. níže 2.2.2.

¹⁴ Srov. *Obecná deklarace lidských práv* (10. prosince 1948), 5; 2.

¹⁵ Srov. *Mezinárodní smlouva o lidských právech* (16. prosince 1966), 4; 2.

¹⁶ Srov. Tamtéž, 6.

¹⁷ Srov. Tamtéž, 10 a 7.

¹⁸ Srov. Tamtéž, 16.

¹⁹ Srov. Tamtéž, 17.

²⁰ Srov. JAN PAVEL II., „Prohlášení na pátém kongresu právníků“, *L'Osservatore Romano*, 11. března 1984, s. 6.

²¹ Srov. *Mezinárodní smlouva o lidských právech* (16. prosince 1966), 5; 2.

gorie osob. Z jistého hlediska se totiž tato práva mohou jevit jako kontingentní důsledky základních práv, neboť se jedná o praktické podmínky pro jejich dokonalé uplatňování, tato práva jsou ale zároveň vázána na historické a zeměpisné okolnosti. Z uvedeného důvodu se může zdát, jako kdyby tato práva byla méně nedotknutelná, a to zejména v obtížných situacích, ovšem za předpokladu, že se tímto způsobem nepopírají sama základní lidská práva.

Jiná lidská práva mohou být vnímána spíše jako ideální požadavky, které se před nás stavějí v rámci všeobecně chtěného procesu „humanizace“, nežli jako požadavek práva národů a jako něco v úzkém slova smyslu zavazujícího. Podobná práva vyplývají ze „společného ideálu“ lidskosti, k němuž musí směřovat ti, kdo jsou odpovědní za společné dobro a za politický život, a to v souladu s přáním všech občanů, přičemž mají přistoupit, pokud to situace vyžaduje, také k aplikaci „progresivních měřítek mezinárodního charakteru.“²² Při rozhodování o praktické aplikaci nižších lidských práv je třeba mít vždy na paměti požadavky společného dobra, jež *Gaudium et spes* definuje jako „souhrn podmínek společenského života, které jak skupinám, tak jednotlivým členům dovolují úplnější a snazší dosažení vlastní dokonalosti.“²³

3. Různé koncepce „důstojnosti lidské osoby“

(1039) Výraz „důstojnost lidské osoby,“ který se často objevuje v tomto dokumentu, nabývá v dnešní řeči různých významů. Z uvedeného důvodu je třeba předejít možným nedorozuměním.

Někteří mají zato, že důstojnost lidské osoby spočívá v absolutní autonomii, která je zbavena jakékoli vazby na transcendentního Boha, pokud nedospívají dokonce i k popírání samotné existence Boha stvořitele a jeho prozřetelnosti.²⁴ Jiní naproti tomu uznávají konzistenci a hodnotu člověka i jeho relativní autonomie a kladou důraz na respektování osobních svobod, zároveň ale tvrdí, že poslední základ této autonomie a těchto svobod se nalézá

²² *Obecná deklarace lidských práv* (10. prosince 1948), preambule.

²³ GS, čl. 26, odst. 1.

²⁴ Srov. GS, čl. 20; srov. níže 2.1.3.

ve vztahu člověka ke svrchované Boží transcenci, i když tuto transcenci interpretují různými způsoby.²⁵ Konečně představitelé třetí myšlenkové linie se odvolávají na teologii dějin spásy, aby zde nacházeli původ a pravý význam lidské důstojnosti. Ačkoli berou na zřetel skutečnost hříchu,²⁶ snaží se vysvětlovat tajemství člověka nebo jeho situaci prostřednictvím inkorporace lidí do Ježíše Krista, opravdového Boha a opravdového člověka.²⁷

1. TEOLOGIE DŮSTOJNOSTI ČLOVĚKA A JEHO PRÁV

1.1. Přínos ze strany některých teologických pramenů

1.1.1. Biblické perspektivy

(1040) Je zřejmé, že Bible nehovoří o lidských právech naším dnešním slovníkem, nacházíme v ní ale některé předpoklady, z nichž je možno vyvodit rozvinutější nauku o důstojnosti lidské osoby a o jejích právech.

Základem mravního a společenského života izraelského lidu je smlouva, konkrétně smlouva mezi Bohem a jeho tvory. Ve svém milosrdenství vůči slabým a chudým lidem Bůh zjevuje svou „spravedlnost“ (*sedaqua Jahweh*), zároveň ale od lidí požaduje jako odpověď poslušnost jeho příkázáním. Zachovávání tohoto zákona zahrnuje respektování práv druhých lidí v tom, co se týká života, cti, pravdivosti, důstojnosti manželství a užívání vlastního majetku. Zcela specifickým způsobem se mají respektovat *anawim Jahweh*, tedy chudí a utlačovaní. Bůh tak jako odpověď na své dary požaduje od člověka identickou spirituální dispozici milosrdenství a věrnosti (*hesed weemeth*). Právům osob odpovídá také jejich odpovědnost a povinnosti vůči ostatním lidem, jak to později vyjádří apoštol Pavel, když právě v lásce shrne hlubší význam druhé části starozákonního Desatera.²⁸

²⁵ Srov. GS, čl. 12; 14–16; 36; níže 1.2.1; 1.2.2; 1.2.3.

²⁶ Srov. níže, 1.2.2.

²⁷ Srov. GS, čl. 22; 32; 38; 45; níže 1.2.3.

²⁸ Srov. Řím 13, 8–10.

Starozákonní proroci podtrhovali, že je nezbytné naplňovat opravdu z hloubi srdce²⁹ morální klauzule smlouvy. Vehementně také protestovali proti nespravedlnostem, které páchaly jak národy, tak jednotlivci. Probouzeli také naději lidu na příchod budoucího Spasitele.

(1041) Toto nové a definitivní Boží království Ježíš hlásal a také skutečně nastolil svým jednáním i svou osobou. Požadoval od učedníků obrácení (*metanoia*). Zvěstoval jim novou spravedlnost, jejímž prostřednictvím budou učedníci napodobovat nebeského Otce.³⁰ V důsledku této nové spravedlnosti pak budou učedníci pohlížet na všechny lidi jako na bratry a také s nimi budou podle toho jednat. Ježíš na sebe vzal úděl chudých a ponížených. Odsuzoval tvrdost srdce pyšných a bohatých, kteří se spoléhají na své vlastnictví. Ježíš svými slovy i svým příkladem, v okamžiku své smrti i ve svém velikonočním vzkříšení přijal aktivní postoj „pro-existence“, tedy bezvýhradného sebedarování a obětování vlastního života za druhé. „Nepovažoval za svůj žárlivě strážný poklad“³¹ to, že mu příslušela všechna božská a lidská práva, nýbrž se zřekl sebezpozování, a tak „sám sebe zmařil.“³² Když se učinil poslušným až k smrti,³³ prolil a přinesl v oběť ve prospěch všech lidí svou vlastní krev, která je krví „nové smlouvy.“³⁴

Apoštolské spisy popisují církev Ježíšových učedníků jako nové stvoření, které je dílem Ducha svatého. Prostřednictvím svého jednání se totiž lidské osoby obohacují o důstojnost adoptivních Božích synů. Plody Ducha svatého v křesťanovi ve vztahu k ostatním lidem jsou: láska, radost, pokoj, trpělivost, laskavost, dobrotu, věrnost, tichost a sebeovládání. Tato vnitřní mravní proměna naproti tomu vylučuje nepřátelství, nesvornost, rivalitu, hněv, spory, rozbroje, rozdělení, závist, zabíjení.³⁵

²⁹ Srov. Jer 31, 31; Ez 36.

³⁰ Srov. Mt 5, 48; Lk 6, 36.

³¹ Srov. Flp 2, 6.

³² Srov. Flp 2, 7.

³³ Srov. Flp 2, 8.

³⁴ Srov. Lk 22, 20.

³⁵ Srov. Gal 5, 19–23.

1.1.2. Současné římské magisterium

(1042) V současnosti nejvyšší římské magisterium katolické církve v mnoha svých projevech důrazně obhajuje důstojnost lidské osoby a lidská práva. Připomínáme učení a především trvalé nasazení římských pastýřů Jana XXIII. (*Pacem in terris*), Pavla VI. (*Populorum progressio*), Jana Pavla II. (*Redemptor hominis*, *Dives in misericordia*, *Laborem exercens*, rovněž tak proslovy pronesené po celém světě u příležitosti pastoračních návštěv).

Speciální pozornost si zasluhuje rovněž nauka II. vatikánského ekumenického koncilu, zejména pastorální konstituce *Gaudium et spes*, čl. 12nn., kde se pojednává o lidské důstojnosti, a čl. 41, kde se systematicky pojednává o lidských právech. Nový *Kodex kanonického práva* promulgovaný v roce 1983, který v určitém slova smyslu představuje poslední akt II. vatikánského koncilu,³⁶ věnuje obzvláštní pozornost „povinnostem a právům všech věřících“ v životě církve.³⁷

(1043) V tomto současném apoštolském hlásání se projevují dvě principiální linie, které jsou vzájemně komplementární. První se může definovat jako ascendentní a týká se přirozeného práva národů, které se zakládá na rozumových argumentech a myšlenkových postupech, jež však Boží zjevení silou evangelia potvrzuje a povznáší. Z tohoto hlediska se člověk jeví nikoli jako objekt nebo nástroj, jímž by druzí mohli manipulovat, nýbrž jako prostředek cíl, jehož dobro musí být vnímáno v něm samém a ve vztahu k Bohu. Člověk je totiž vybaven duchovou duší, rozumem, svědomím, smyslem pro odpovědnost a je povolán k tomu, aby aktivně participoval na životě společnosti. Vztahy mezi lidmi mají být tudíž takové, aby tato základní lidská důstojnost byla

³⁶ Jan Pavel II. vícekrát představil tímto způsobem význam nového kanonického právního uspořádání. Srov. např. Jan Pavel II., „Proslov k účastníkům kursu o novém Kodexu kanonického práva,“ *L'Osservatore romano*, 21–22. listopadu 1983, s. 4; „Proslov k účastníkům kursu o novém kanonickém právním uspořádání v církvi,“ *L'Osservatore romano*, 9–10 prosince 1983; „Proslov k *Sacra Rota Romana*,“ AAS 76 (1984) s. 644; *Redemptionis donum*, apoštolská exhortace pro řeholníky a řeholnice o jejich zasvěcení ve světle tajemství vykoupení (25. března 1984), čl. 2.

³⁷ Srov. CIC, kán. 208–223.

respektována v každé osobě, aby byly univerzálně a uplatňovány spravedlnost a laskavost a aby se podle možností vycházelo vstříc nezbytným potřebám všech lidí.

Druhá doktrinní linie, s níž se setkáváme v dnešním apoštolském učení, může být naproti tomu definována jako descendentní. Platí totiž, že ve světle Slova, které na sebe vzalo lidskou existenci a velikonoční oběť, se vyjevuje pravý základ i skutečná šíře lidských práv. Díky Božímu zásahu jsou všichni lidé obohaceni o důstojnost adoptivních Božích synů a stávají se společně subjekty, které se těší nejvyšší spravedlnosti a lásce. Tento christologický základ lidských práv bude předmětem specifického studia v následujících tezích, v nichž vyplyne najevo, jak teologie chápe světlo a milost dějin spásy. Na tomto místě stačí pouze naznačit jak „princip vzájemnosti,“ který mnohé náboženské a filosofické tradice prezentují coby základ lidských práv, dostává v Ježíšově hlásání christologický smysl: „Buďte milosrdní, jako je milosrdný váš Otec.“ „Jak chcete, aby lidé jednali s vámi, tak jedněte vy s nimi.“³⁸

1.2. Světlo teologie dějin spásy

1.2.1. Člověk nahlížený jako tvor

(1044) Podle učení II. vatikánského koncilu je třeba věnovat velkou pozornost teologii dějin spásy a vyhledávat vazby mezi touto „teologií“ a naší lidskou důstojností, kterou vnímáme zcela nově díky světlu Krista jakožto stvořitele,³⁹ jakožto vtěleného⁴⁰ a „vydaného na smrt“ také „pro naše hříchy a vzkříšeného pro naše ospravedlnění.“⁴¹

Budeme tedy nejprve nahlížet člověka jako bytost stvořenou Bohem. Zde se projevuje moudrost, moc a dobrota Boha, které Písmo svaté často připomíná (srov. zvláště Gn 1–3) a které nepo-

³⁸ Srov. Lk 6, 36; 6, 31.

³⁹ Srov. Jan 1, 3.

⁴⁰ Srov. Jan 1, 14.

⁴¹ Srov. Řím 4, 25.

nechávací v lhostejnosti ani přirozený lidský rozum.⁴² Jakmile se z určitého hlediska člověk pojímá jako Boží stvoření, objevují se zvláštní souvislosti mezi touto teologickou naukou na jedné straně a metafyzickou a morální filosofií na straně druhé.

V biblickém popisu stvoření člověka nabývají jedinečného významu tři aspekty. Člověk pojímaný ve své celistvosti se historicky jeví zároveň jako duch, duše a tělo.⁴³ Člověk není prostým produktem obecného vývoje hmoty, nýbrž je důsledkem velmi specifického působení Božího, neboť byl stvořen „k jeho obrazu.“⁴⁴ Člověk není pouze tělesnou bytostí, nýbrž je také inteligencí, která hledá pravdu, svědomím a odpovědností, díky nimž musí směřovat k dobru, a to podle možností svého svobodného rozhodování. V těchto rozličných výsadách se nalézá základ oné důstojnosti, která přísluší všem lidem a která v každém z nich musí být respektována.

(1045) Druhý aspekt biblického pojetí člověka jako stvořené bytosti spočívá v tom, že lidské osoby mají sociální rozměr, vykazují rozličnost pohlaví,⁴⁵ která je základem manželského spojení v daru lásky a respektu jak mezi manžely, tak vůči potomkům, kteří se narodí z této lidské lásky, již je třeba vnímat ve všech jejích rozměrech. Rodiny se sdružují do větších celků, do komunit a společností, v nichž musí panovat totožný respekt vůči jednotlivým osobám. Jelikož jsou stvořeni Bohem a jelikož jsou vybaveni týmiž základními charakteristikami, všichni příslušníci lidského rodu si zasluhují maximální respekt. *Gaudium et spes* podtrhuje: „Ze společenské povahy člověka je zřejmé, že pokrok lidské osoby a rozvoj společnosti na sobě vzájemně závisejí. Vždyť lidská osoba je a musí být počátkem, nositelem a cílem všech společenských institucí, neboť má přirozenou potřebu žít společensky.“⁴⁶

Třetí charakteristika člověka, nahlíženého jako „stvořená přirozenost,“ spočívá v poslání, které mu svěřil Bůh, totiž vlád-

⁴² Srov. Řím 1, 20.

⁴³ Srov. 1 Sol 5, 23.

⁴⁴ Srov. Gn 1, 27.

⁴⁵ Srov. Gn 1, 27; 2, 24.

⁴⁶ GS, čl. 25, odst. 1.

⁴⁷ Srov. Gn 1, 26.

nout⁴⁷ nad všemi bytostmi universa, a to téměř jako „panovník“ pozemských skutečností. Člověk tak mnoha způsoby rozvíjí svou důstojnost, když vynalézá technologie, vytváří umění, vědy, kultury, různé filosofie atd. V tom všem pochopitelně nesmí scházet starostlivost o lidská práva, neboť veškeré aktivity musejí být prováděny tak, aby se každá osoba těšila identickému podílu při rozdělování spoluzodpovědnosti, vynaloženého úsilí a výnosů. *Gaudium et spes* vysvětluje: „Čím více však roste moc lidí, tím více se rozšiřuje odpovědnost jak jednotlivců, tak společenských celků.“⁴⁸

1.2.2. Člověk nahlížený jako hříšník

(1046) Ve druhém stádiu dějin spásy se setkáváme se skutečností hříchu, jak to píše svatý Pavel v listu Římanům: „Poznali Boha, ale nevzdali mu čest jako Bohu ani mu nebyli vděční, nýbrž jejich smýšlení je zavedlo do marnosti a jejich scestná mysl se ocitá ve tmě.“⁴⁹ Když lidé pošlapali spravedlnost ve vztahu k Bohu i k bratřím, pak v rozporu s rozumem upřednostnili egoismus, ducha dominace, nespravedlivě nabyté bohatství, odmítání odpovědnosti a klamné slasti všeho druhu. Tento způsob chování plodí v srdcích onu vnitřní zaslepenost, kterou církev ve svém současném magisteriu nepřestává obžalovávat jako „ztrátu smyslu pro hřích,“ což je dnes poměrně rozšířený fenomén. Z této velké mravní prázdnoty se může zrodit nebezpečí spočívající v tom, že uplatňování lidských práv a úsilí o ně často zůstává něčím sterilním. Zpravidla se totiž veškeré úsilí zaměřuje na proměnu „hříšných struktur,“ aniž by přitom padla sebemenší zmínka o nutnosti proměny srdcí. Nesmíme zapomínat na to, že zmíněné struktury jsou plodem osobních provinění, že mají svůj původ v prvotním hříchu a jako kumulace provinění se někdy nazývají „hřích světa.“ Především kvůli ustavičnému egoistickému zaměření na sebe, které má svůj kořen v hříchu, je dnešní člověk, který má dnes k dispozici rostoucí ekonomický a technologický potenciál, stále

⁴⁸ GS, čl. 34, odst. 3.

⁴⁹ Řím 1, 21.

více pokoušen k tomu, aby se choval jako absolutní pán, a nikoli jako delegovaný správce závisující na Bohu, a tak vznikají ony struktury, které způsobují ještě větší útlak ostatních lidí.

(1047) Když církev prohlašuje nauku o hříchu v celé její šíři, vybízí tak lidi k obrácení (*metanoia*), aby se zřekli všech forem nespravedlnosti a jednali plně ve shodě se spravedlností. Zmíněná spravedlnost musí uznávat práva jak Boha Otce, tak ostatních lidí jako bratří. Takto pojaté hlásání nauky o hříchu představuje platný příspěvek na podporu zachování práv lidské osoby. Díky této nauce mohou křesťané originálním způsobem přispívat k současnému všeobecnému úsilí na podporu uplatňování těchto práv. V dynamismu církevního hlásání se připomínají hříchy a jejich rozhodující vliv na „hříšné struktury“ nikoli proto, aby byl člověk uvrhován do pesimismu, nýbrž proto, aby se v Kristově milosti, která se nabízí všem, hledaly prostředky k obnově a nápravě lidské důstojnosti. „Padlá přirozenost“ je historicky v očekávání vykoupení.

Ostatně tato „padlá přirozenost“ nesmí být nahlížena ani v těch nejzvrhlejších jedincích tak, jako kdyby byla zbavena jakéhokoli práva a důstojnosti nebo jako kdyby byla neschopna jakéhokoli pozitivního skutku v sociální oblasti.⁵⁰ Je to pořád Boží obraz, byť poškozený, který je však stále schopný obnovy na základě milosti. I předtím, než k takovéto obnově dojde, si takový člověk uchovává svá vlastní práva a je třeba ho povzbuzovat, aby pečoval o své vlastní dobro i o dobro společnosti. Takovéto vybízení evidentně nesmí být prezentováno tak, aby lidé vkládali veškerou svoji naději výlučně do úspěšného života na této zemi. Křesťan se těší z jistoty své teologální naděje nikoli vzhledem k „předposledním“ skutečností, tedy vzhledem ke skutečností tohoto světa, nýbrž vzhledem k posledním skutečností. Křesťan musí ustavičně usilovat o zlepšování společnosti, i když možná stejně jako Kristus sklídí pouze pozemské plody kříže a lidského neúspěchu. I v tomto spodobení s ukřižovaným Kristem každý člověk, který hledá spravedlnost, připravuje eschatologické Boží království.

⁵⁰ Srov. Řím 2, 14.

1.2.3. Člověk vykoupený Kristem

(1048) Obzvláštní důležitost „teologie dějin spásy,“ jak tomu učí II. vatikánský koncil, se stává evidentní, když se zaměříme na účinky vykoupení, které získal Kristus Pán. Ve svém kříži a vzkříšení dává Kristus vykupitel lidem spásu, milost, dynamismus lásky a nabízí jim také snazší přístup k účasti na Božím životě. *Gaudium et spes* k tomu říká, že: „tím v nich zároveň i oduševňuje, očišťuje a posiluje ušlechtilé úmysly, jimiž se snaží lidská rodina zlidštit svůj život a podříditi tomuto cíli celou zemi.“⁵¹

Tyto dary, odpovědnosti a práva Kristus udílí „vykoupené lidské přirozenosti“ a zároveň vybízí všechny, aby se skrze víru, která působí prostřednictvím lásky,⁵² začleňovali do velikonočního tajemství. „Podle toho jsme poznali, co je láska, že on za nás položil život. A tak i my jsme povinni položit život za své bratry.“⁵³ Už proto nesmíme dávat prostor sobectví, závisti, chamtivosti, žádnému druhu nezřízených tužeb, dychtění po luxusu, nezřízenému bažení očí a pýše života.⁵⁴

Apoštol Pavel popisuje ze své strany toto odumření hříchu a tento nový život „v Kristu“ tak, že učedníci Páně mají vyloučit jakékoli vypínání se a předstírání.⁵⁵ Jako členové křesťanského společenství mají respektovat rozličnost povolání a obdarování⁵⁶ a mají také s každým jednat spravedlivě. „Milujte se navzájem bratrskou láskou, v úctě dávejte přednost jeden druhému.“⁵⁷ „Mějte porozumění jeden pro druhého. Nesmýšlejte vysoko, ale věnujte se všedním službám [...] Nikomu neoplácejte zlým za zlé. Vůči všem mějte na mysli jen dobré.“⁵⁸

(1049) Ježíšovo učení, jeho příklad, jakož i jeho velikonoční tajemství umocňují úsilí lidí investované do vybudování takového světa, který bude více v souladu s požadavky lidské důstojnosti,

⁵¹ GS, čl. 38.

⁵² Srov. Gal 5, 6.

⁵³ Srov. 1 Jan 3, 16.

⁵⁴ Srov. 1 Jan 2, 16.

⁵⁵ Srov. Řím 12, 3.

⁵⁶ Srov. Řím 12, 4nn.

⁵⁷ Řím 12, 10.

⁵⁸ Řím 12, 16–17; srov. Řím 6, 1–14; 12, 3–8.

i úsilí investované do toho, aby tito lidé sami byli spravedlivější a spořádanější. Křesťanství představuje kritickou instanci vzhledem k deformacím, které by se mohly objevit v těchto lidských snahách, když překračují meze utopismu nebo když se používají prostředky, které jsou v rozporu s evangeliem. Křesťanství nabízí horizonty, které překračují lidské snažení, které zůstává uzavřeno ve svých vlastních hranicích. Evangelium totiž dává nový náboženský a specificky křesťanský základ důstojnosti a právům lidské osoby a otevírá před lidmi, na něž nahlíží jako na pravé adoptivní Boží syny a jako na bratry v ukřižovaném a vzkříšeném Kristu, nové a velmi široké horizonty.

(1050) Kristus byl v lidských dějinách a je v nich stále přítomen. „Na počátku bylo Slovo [...] Všechno povstalo skrze ně.“⁵⁹ „On je obraz Boha neviditelného, prvorozený všeho stvoření, neboť v něm bylo stvořeno všechno na nebi i na zemi.“⁶⁰ Svým vtělením propůjčil lidské přirozenosti s ničím jiným nesrovnatelnou důstojnost. Tak se Boží Syn v určitém slova smyslu spojil s každým člověkem.⁶¹ Ve své pozemské existenci se stal účastným lidského údělu v každém jeho ohledu kromě hříchu. Ve svém tělesném a duševním utrpení při svém umučení na sebe vzal podíl na našich lidských strážních. Jeho přechod ze smrti ke vzkříšení je rovněž novým darem, jež je třeba přinášet všem lidem. V zesnulém a vzkříšeném Kristu se nacházejí prvotiny nového člověka, který je transformovatelný a nakonec bude převeden do vznešenějšího stavu.

Tak se tedy každý křesťan ve svém vlastním duchu a ve svém konkrétním životě musí vyrovnávat s požadavky nového života a chovat se v souladu s nároky „křesťanské důstojnosti.“ Bude obzvláště pečlivým způsobem dbát na respektování práv všech lidí.⁶² Podle Kristova zákona⁶³ a podle nového přikázání lásky⁶⁴ si

⁵⁹ Jan 1, 1.3.

⁶⁰ Kol 1, 15–16; srov. 1 Kor 8, 6; Žid 1, 1–4.

⁶¹ Srov. GS, čl. 22; JAN PAVEL II., *Redemptor hominis*, encyklika ze 4. března 1979, čl. 8.

⁶² Srov. Řím 13, 8–10.

⁶³ Srov. Gal 6, 2.

⁶⁴ Srov. Jan 13, 34.

nebude hledět na svůj vlastní prospěch a bude se vyhýbat jakékoli formě sobectví.⁶⁵

Při užívání pozemských dober křesťan musí spolupracovat na zjevení slávy stvoření, osvobodovat toto stvoření z otroctví a z porušenosti způsobené hříchem,⁶⁶ aby tak sloužil spravedlnosti ve vztahu ke každému člověku, a to skrze „hodnoty lidské důstojnosti, bratrství a svobody.“⁶⁷ Tímto způsobem, stejně jako platí, že v určitých aspektech našeho pozemského života kvůli hříchu „jsme nesli podobu pozemského“ prvního člověka, tak také platí, že již od nynějška kvůli novému životu musíme na sobě nést „obraz nebeského“ Adama,⁶⁸ jenž neochvějně vytrvá ve své „pro-existenci“ ve prospěch všech.

2. SROVNÁNÍ A NÁVRHY

2.1. Srovnání

2.1.1. *Rozličnost konkrétních podmínek, v nichž žijí lidské osoby*

(1051) Poté, co byla předložena specifická křesťanská nauka o důstojnosti lidské osoby a o lidských právech, jak se projevuje v současné katolické teologii, MTK považuje za vhodné zkoumat tutéž tematiku z různých hledisek, která přísluší jiným oborům, kulturám, ekonomické a politické sféře společenského života, a to v tak zvaném prvním, druhém a třetím světě.

Idea důstojnosti lidské osoby a lidských práv se rozvíjela z valné části pod vlivem křesťanské nauky v oblasti antropologie. Tato nauka se setkala s potvrzením ve všeobecných deklaracích dvacátého století. Dnes je tato nauka stále častěji a velmi závažně odmítána a komolena, a to jak kvůli mylné interpretaci textů, tak kvůli pošlapávání lidských práv, což vše brání tomu, aby se tato nauka skutečně uplatňovala v životě.

⁶⁵ Srov. 1 Kor 13, 5.

⁶⁶ Srov. Řím 8, 19–25.

⁶⁷ Srov. GS, čl. 39.

⁶⁸ Srov. 1 Kor 15, 49.

V současnosti o tom napsal Jan Pavel II.: „Když procházíme posledními třiceti lety, nalézáme více dobrých důvodů k tomu, abychom se zaradovali nad pokrokem, k němuž došlo v této oblasti. Nicméně nemůžeme přehlížet, že svět, v němž nyní žijeme, nabízí mnoho příkladů situací, v nichž panuje nespravedlnost a útlak. Je snadné konstatovat velké napětí mezi velmi významnými deklaracemi OSN na jedné straně a velkým nárůstem pošlapávání lidských práv v každé části společnosti a světa na straně druhé.“⁶⁹

(1052) Když se křesťan dnes zamýšlí na danou situaci, chce rozlišovat mezi dobrem a zlem jistě nikoli proto, aby někoho odsuzoval, nýbrž proto, aby si všichni lidé jasněji uvědomovali společné dobro a účinněji ho také podporovali prostřednictvím dodržování a respektování lidských práv a důstojnosti lidské osoby. Křesťan vyzývá všechny lidi nejen k tomu, aby přijali Kristovo království, „království spravedlnosti, lásky a pokoje,“ ale rovněž k tomu, aby všude nastolili opravdu lidské vztahy, které jsou ve shodě s rozumem. Na jedné straně si křesťan uvědomuje svou křesťanskou specifičnost a identitu, která implikuje zachovávání „paradoxálních zákonů“ Božího království již v tomto světě,⁷⁰ na straně druhé si je vědom svého hlubokého společenství se všemi lidmi dobré vůle. Právě v tomto duchu po prozkoumání situace „tří světů“, do nichž je rozděleno lidstvo,⁷¹ MTK dospěla k tomu, že je s to formulovat dvě specifické směrnice adresované rovněž těm, kdo nesdílejí katolickou víru. První rada⁷² je situována na obecné rovině tradiční i současné filosofické reflexe. Druhá rada

⁶⁹ JAN PAVEL II., „List K. Waldheimovi, generálnímu sekretáři OSN, u příležitosti 30. výročí od vydání Všeobecné deklarace lidských práv,“ AAS 71 (1979) s. 122; JAN PAVEL II., „Proslov v OSN dne 2. října 1979,“ AAS 71 (1979) s. 1149. Při této příležitosti papež prohlásil obzvláště důrazně: „Jestliže pravda a principy obsažené v tomto dokumentu [Všeobecná deklarace lidských práv] by upadly v zapomenutí, byly by opomíjeny, ztratily by svou přirozenou evidenci, již vyznačovaly v době jeho bolestného zrodu, pak by se vznešený účel OSN mohl nacházet před vážnou hrozbou zhroutilí.“

⁷⁰ Srov. *Ad Diognetum*, 5.

⁷¹ Srov. níže 2.1.2–4.

⁷² Srov. níže 2.2.1.

je konkrétnější a směřuje k lepší mezinárodní spolupráci a také k větší právní ochraně všech svobod i před veřejnou mocí a vládami, které by mohly v některých případech být méně pozorné vůči ochraně práv jednotlivce.

2.1.2 „První svět“

(1053) V tak zvaném „prvním světě“⁷³ jsou důrazně prohlášována lidská práva a důstojnost lidské osoby a zmnožují se iniciativy, které prosazují jejich respektování. Nepochybně se jedná o nepřehlédnutelný projev pokroku. Na druhé straně však musíme konstatovat, že když se tato práva interpretují čistě formálním způsobem a ve smyslu absolutní „autonomie“, pak to vede k takové koncepci svobody, která upadá do rizika, že nebude vždy podporovat rozvoj autentické lidské důstojnosti. Paradoxně dochází k tomu, že pravá důstojnost a svoboda mohou být komoleny, jak to dokazují příklady, které následují. Mnohé společnosti „prvního světa“ jsou velmi bohaté a garantují svým příslušníkům velkou individuální svobodu. Nicméně se v nich projevuje tendence ke konsumismu, který ve skutečnosti vede často k egoismu.⁷⁴ Ve společnostech „prvního světa“ tak dochází k tomu, že se vytrácí smysl pro vyšší hodnoty (naturalismus), lidé se starají výlučně o sebe samotné (individualismus), vytrácí se vůle k podřizování se mravním normám (falešná autonomie,⁷⁵ praktický laxismus,

⁷³ Výraz „první svět“ se mimo oblast specialistů na obor politiky a sociologie objevuje spíše zřídka. Tento obrat byl vytvořen ve vztahu ke „třetímu světu“ v Indii po druhé světové válce. Pastorální konstituce GS, čl. 9 se omezuje na to, že zmiňuje národy na cestě rozvoje a jiné národy, které jsou bohatší a jejichž rozvoj je rychlejší.

⁷⁴ PAVEL VI., *Octogesima Adveniens*, apoštolský list k 80. výročí od vydání *Rerum novarum* (14. května 1971), čl. 15: „Egoismus a tendence k moci jsou trvalým pokušením lidí.“

⁷⁵ Zastánci absolutní autonomie opomíjejí učení GS, čl. 41, odst. 2: „Ačkoli tentýž Bůh je stvořitel i spasitel, Pán dějin člověka i dějin spásy, přece se právě v tomto Božím řádu spravedlivá autonomie tvora a zvláště člověka nejenom neruší, ale spíše vrací k původní důstojnosti a upevňuje se v ní.“ Pokud se někdo zaměřuje na falešnou autonomii, pak dochází k tomu, že „důstojnost lidské osoby se nezachraňuje, ale spíše ničí.“ GS, čl. 41, odst. 3.

tak zvané „právo na odlišování se“). Následně pak mnozí špatně snášejí omezení ukládané jejich svobodě, a to jednak kvůli povinnostem vyplývajícím ze společného dobra, jednak z povinného respektování práv a svobod jiných lidí. Převládá tak bezuzdná potřeba svobody, která se stává normou sociálního a morálního života.⁷⁶ Nadto je patrné, že téměř nedochází k vyrovnávání poměrně zřetelných sociálních diferencí mezi občany téže země a ani se o to nijak zvlášť neusiluje. Ačkoli se tento jev nevyskytuje výlučně v „prvním světě“, nicméně je třeba uznat, že právě popsaná mentalita vede k takovým poměrům, v nichž silnější národy nakonec používají ke svým vlastním zájmům jiné národy, čímž se otvírá cesta k diskriminaci a porušování lidských práv.

Na tomto místě je zřejmé, že nestačí pečlivě formulovat právní normy a slavnostně je prohlašovat. Tohle bude ostatně vždy nedostatečné, pokud se lidé ve svém nitru neobrátní a pokud nebudou, jakožto obnovení Kristovou láskou, usilovat o život v souladu s požadavky sociální spravedlnosti a s mravními imperativy přijatými na základě vlastního obrácení.

2.1.3. „Druhý svět“

(1054) Poté, co jsme se zabývali „prvním světem“, přecházíme k „druhému světu“, který je převážně charakterizován tak zvaným „reálným socialismem.“ Zde se setkáváme s nemálo obtížemi, z nichž ta primární spočívá zřejmě v evoluci samotného marxismu a v rozličnosti post-marxistických teorií. Z této evoluce zde bereme na zřetel pouze ten marxismus, který je dnes uplatňován v oněch partikulárních politických režimech, v nichž ústava a zákony implikují určitou vizi člověka, zatímco praxe

⁷⁶ Nezbytná vyváženost, která má existovat mezi těmito dvěma prvky v sociálním životě, je velmi dobře popsána v: JAN XXIII., *Pacem in terris*, encyklika o míru mezi národy v pravdě, spravedlnosti, lásce a ve svobodě (11. dubna 1963), čl. 16: „Lidské bytosti jakožto osoby mají sociální přirozenost. Jsou tudíž zrozeny k tomu, aby žily spolu s ostatními a pracovali jedni ve prospěch druhých. To však předpokládá, aby lidské soužití bylo spořádané, tedy aby se uznávala a naplňovala vzájemná práva i povinnosti.“

je jiná, takže lidská práva jsou sice slovně deklarována, avšak ve skutečnosti se jim přikládá zásadně odlišný význam. Tento problém předkládáme nikoli jako pouhou informaci, nýbrž spíše kvůli „koexistenci“ a spolupráci, která se vyžaduje od křesťanů žijících v oněch zemích, kde jsou více či méně tolerováni, nicméně je na ně pohlíženo podezřívavě.

Podle „historického materialismu“ člověk není stvořen Bohem, ale je produktem zákonitého vývoje hmoty. Vývoj světa se uskutečňuje výlučně tehdy, když podmínky produkce statků, která jsou plodem lidské práce, procházejí proměnou, jež jde ve prospěch kolektivu, přičemž se modifikují ekonomické struktury, z nichž v posledku vychází a na nichž závisí tak zvaná „nadvstavba.“ K dosažení tohoto pozitivního výsledku se jednotlivci musejí včlenit pokud možno co nejvíce do kolektivu.

(1055) Pokud se jedná o práva a svobody občanů „druhého světa“, podtrhují se zejména tři aspekty. V první řadě se od všech požaduje, aby přijali jako nezbytnou zákonitost evoluci hmoty, která se naplňuje v životě kolektivu. To, co se dopřává jednotlivci, nesmí být nikdy nahlíženo jako něco striktně soukromého, nýbrž to v posledním důsledku musí být zaměřeno ve prospěch kolektivu, a to jako něco, co mu náleží, neboť se to děje ve jménu teorie budoucího kolektivu, který bude definitivní a dokonalý. Na druhém místě stojí to, že kritérium, podle něhož se rozlišuje dobré a zlé, je diktováno výlučně smyslem evoluce „dějin“ ve prospěch kolektivu. Konečně platí, že individuální svědomí občanů není ve vlastním slova smyslu osobním hlasem, nýbrž hlasem kolektivu, který se promítá do jednotlivců.

Je tudíž zřejmé, že marxistický slovník vztahující se na důstojnost člověka, na jeho práva a svobody, na osobu, na svědomí, na rozum a tak dále má svůj vlastní specifický význam, který se kompletně odlišuje nejenom od křesťanského pojetí, ale také od pojetí, které vykazuje mezinárodní právo, jak je vyjádřené v různých deklaracích a obecných chartách. Nicméně navzdory zmíněným těžkostem je nezbytné navazovat a rozvíjet rozvázný a účinný dialog.

2.1.4. „Třetí svět“

(1056) Jiné problémy vztahující se k problematice lidských práv se objevují v jejich pojímání v tak zvaném „třetím světě,“ kde jsou životní podmínky zřetelně velmi odlišné. Od okamžiku, kdy si „nové národy“ chtějí uchovat a uplatňovat svou vlastní kulturu, usilují o zvýšení své politické nezávislosti a o pokrok v oblasti technologie a ekonomie. V těchto zemích proto převládají sociální aspekty lidských práv.

Když skončila doba kolonizace, jejíž účinky vykazují mnoho dvojznačností a v jejímž průběhu došlo k nemálo nespravedlnostem, mladé národy si nyní přejí zcela oprávněně větší spravedlnost jak v oblasti ekonomických vztahů, tak v politických otázkách. Tyto národy mají zato, že práva odpovídající plné mezinárodní spravedlnosti jim často nejsou přiznávána v plné šíři a že politická moc a závažnost, jimž se těší, jsou ve skutečnosti nižší nežli v případě zemí prvního a druhého světa. Zřídka kdy určitá chudá země je s to plně vykonávat práva vyplývající z její vlastní suverenity, pokud se nespojí s nějakou bohatší a mocnější zemí, která však v souvislosti s tím usiluje o vnucení své hegemonie.

(1057) Na mezinárodní rovině jsou často ekonomické a obchodní podmínky řízeny nespravedlivými klauzulemi, jak je tomu například v případě prodeje zemědělských produktů nebo v případě mezd dělníků zaměstnaných u zahraničních a mezinárodních obchodních organizací. Pomoc ze strany bohatých zemí je minimální. Bohaté národy projevují vůči těm chudým tvrdost srdce, jak o tom již hovořili proroci a sám Pán Ježíš. Je velmi řídkým jevem, že hodnoty domorodých kultur jsou hodnoceny jako něco, co je dobré samo o sobě, nebo že by byly pozitivně oceňovány na mezinárodní úrovni. Je zřejmé, že podobné nedostatky se objevují také ve vzájemných vztazích mezi samotnými zeměmi „třetího světa.“ Zmíněné jevy je nutno odstranit, aby se otevřela cesta k opravdovému pokroku. V takovýchto situacích je naléhavé, aby katolická církev vydávala své svědectví ve prospěch těch, kteří musejí snášet tak velké množství obtíží.

2.2. Návrhy a naděje

2.2.1. Personalistické filosofické tendence

(1058) Jak jsme měli možnost vidět, ohledně autentického významu lidských práv a jejich uplatňování přetrvávají nemalé obtíže, což platí jak o prvním, druhém i třetím světě. Proti těmto obtížím, jak jsme již připomněli výše,⁷⁷ křesťané musejí stavět (jak připomíná *Lumen gentium*, čl. 25) jak sílu „své víry, kterou mají uvádět do života,“ tak osvěcující sílu křesťanské teologie a filosofie. Nesmějí přitom ale zapomínat na nezbytnou pomoc jak v praktické oblasti (na rovině mezinárodního práva),⁷⁸ tak v naukové oblasti.⁷⁹ Na filosofické rovině by si MTK přála obzvláštním způsobem podtrhnout propedeutické a naukové hodnoty projevuující se v aktuálních personalistických tendencích, a to zejména tehdy, když jsou zakořeněny, jak připomíná *Optatam totius*, „v trvale platném filosofickém dědictví,“⁸⁰ a tak jsou podporovány tradiční naukou.

Proti materialistickému naturalismu⁸¹ a ateistickému existencialismu „komunitní personalismus“ zastává názor, že člověk je svou vlastní přirozeností nebo proto, že je vznešenější bytostí, zaměřen k cíli, jenž překračuje fyzické procesy tohoto světa. Takovýto personalismus se radikálně odlišuje od individualismu, zdůrazňuje sociální přirozenost člověka, nahlíží jedince primárně ve vztahu s ostatními jedinci a teprve sekundárně ve vztahu k věcem. Osoba jako taková nemůže existovat ani dosáhnout svého plného rozvinutí jinak nežli v jednotě a ve společenství s ostatními lidmi. Takto personalisticky pojímaná komunita se znatelně liší od čistě politických společností nebo od oněch společenských skupin, které nedbají na duchovní skutečnosti a na autentickou autonomii.

⁷⁷ Srov. výše 2.1.1.

⁷⁸ Srov. výše 2.2.2.

⁷⁹ Srov. výše 1.1 a 1.2.

⁸⁰ Srov. OT, čl. 15.

⁸¹ Srov. výše 2.1.3.

(1059) Z uvedeného hlediska je užitečné hledat základy tohoto personalismu v tradici a v křesťanské filosofii, zejména pak v nauce svatého Tomáše Akvinského. Abychom toto bádání usnadnili, připomínáme, že podle nauky Andělského doktora účelem existence přirozených substancí je jejich působení. Skutky totiž představují dokonalost bytostí. Mezi přirozenými skutečnostmi člověku přísluší výlučné postavení právě proto, že je inteligentní a svobodný. Jakožto rozumem obdařená substance má člověk vládu nad svými skutky, a proto se honosí jménem „osoba“, které vyjadřuje tuto důstojnost. V důsledku toho člověk nedělá pouze úkony jako živočichové, nýbrž také specifické úkony, které přísluší pouze jemu, neboť jsou plodem rozumu a vůle. Jelikož člověk je svobodnou osobou, musí naplňovat své povolání, které poznává na základě svého rozumu. Tímto poznáním ale člověk není determinován pouze v jednom jediném směru, zůstává totiž svobodný zvolit si vlastní model života a svou vlastní životní cestu. Každá osoba se tedy definuje rovněž svým povoláním, které má naplňovat, a svým cílem, k němuž má dospět.

(1060) Závazky, které pro člověka vyplývají z jeho osobního bytí, se mu předkládají jako povinnosti, jež je třeba vykonávat. Tento úkol či tuto nezbytnost, které člověk může přijmout, nebo odmítnout, vyžadují především to, aby si člověk uvědomoval především to, kým doopravdy je, a aby žil v souladu se vznešeností svého bytí. Člověk může tuto svou odpovědnost lépe chápat ve světle náboženství, protože to, co je lidská osoba a co s sebou nese její důstojnost, je třeba vnímat ve světle Božího záměru. Z uvedeného důvodu můžeme konstatovat, že úsilí o vlastní dokonalost je totéž jako poslušnost Boží vůli. Především je tedy třeba zjistit, jaký druh dokonalosti má být považován za poslední cíl lidské osoby. Uvedená otázka v sobě skrývá dvě podotázky: V jaké skutečnosti člověk nalezne svou vlastní dokonalost (*finis qui*)? Jakými cestami člověk může dospět k tomu, co ho učiní šťastným (*finis quo*)?

Podle personalismu platí, že onou cílovou skutečností, k níž má člověk dospět, je druhá osoba. Cesta, jejímž prostřednictvím má dospívat ke zmíněné dokonalosti, je láska. Láska totiž vytváří

sjednocení. Osoba je sice stále jedná a tatáž („Já“), a zůstává tudíž pro sebe samu subjektivním středem vlastního života, chce-li však dospět k plnosti své osobovosti, v jistém slova smyslu musí prostřednictvím lásky přemístit toto „Já“, které je jejím středem, do jiné osoby, která se tak stane objektivním středem jejího života (druhé „Já“, jiné „bytí Sebou“, „Ty“). Díky vzájemné lásce se „Já“ a „Ty“ stávají jednotou („My“ v personalistickém slova smyslu), i když zůstávají každý dále sebou. Je tedy patrné, že se zde nachází „příprava na evangelium“, tedy na novozákonní nauku o jednotě božských osob v Nejsvětější Trojici a také na nauku o mystickém těle, v němž jsou lidské osoby sjednoceny navzájem mezi sebou a s Kristem a jako svou hlavou.

(1061) V lidské společnosti spravedlnost respektuje a chrání „alteritu“, o níž člověk přirozeně nesmí být připraven. Tato ctnost spravedlnosti se zakládá na respektu, který každý člověk dluží tomu druhému. Lidská osoba totiž jako taková nikdy nesmí být pouhým prostředkem, jímž by si druzí sloužili, ale musí být nahlížena jako cíl. Nuže tedy právě láska v sobě obsahuje tento respekt a tuto spravedlnost právě proto, že vede člověka k tomu, aby se nasazoval ve prospěch druhých.

Práva lidské osoby vyplývají ze samotných nároků spravedlnosti. A podle spravedlnosti každému člověku přísluší to, co je nezbytné k jeho rozvoji a k tomu, aby mohl dospět, v mezích společného dobra, k dokonalosti svého vlastního bytí. Proto také první hodnotou, již je třeba uznávat, je právo na život. Člověk se posléze nemůže rozvíjet jakožto osoba ve světě, kde mu scházejí materiální dobra. Z toho vyplývá, že musí mít možnost s těmito dobry disponovat. Jelikož člověk rozhoduje sám o sobě, musí se těšit právu na odpovídající svobodu a spoluzodpovědnost. V tomto světle, na němž se společně podílejí víra, teologie a filosofie, MTK nyní chce formulovat jako praktické závěry některé směrnice pro společné a univerzální respektování lidských práv.

2.2.2. Směrnice pro společné a univerzální respektování lidských práv

(1062) Konstatovali jsme jednak to, že v našem světě existuje převážně obecný konsensus ohledně normativní a morální hodnoty lidských práv, jednak to, že naproti tomu přetrvávají hluboké neshody jak ve věci jejich filosofického odůvodňování a právního výkladu, tak v jejich aplikaci v politické oblasti. V důsledku toho se v pojmu lidských práv skrývají mnohé dvojznačnosti. Ve skutečnosti často narážíme na nespravedlnost a pošlapávání svobod lidské osoby.

Za daného stavu věcí je dnes třeba v tom, co se týká uznávání lidských práv, mít na paměti následující: Připustíme-li, že to, co se týká základu lidské důstojnosti, se musí považovat za nejvyšší hodnotu v morálním řádu a za důvod právní závaznosti, je třeba především jasně a přesně definovat lidská práva a stanovit jejich právní formulaci. Aby tato základní lidská práva mohla být posléze prakticky uznávána, to bude záviset na konsensu, kterého se podaří dosáhnout bez ohledu na různá filosofická a sociologická pojetí člověka. Jakmile k tomu dojde, bude zmíněný konsensus sloužit jako základ pro společnou interpretaci lidských práv, a to alespoň v politické a sociální oblasti. Nuže, uvedený základ tkví v oněch třech zásadních principech, jimiž jsou svoboda, rovnost a participace. Na těchto primárních právech stojí pak práva vztahující se k osobní svobodě, k rovnosti před zákonem a k účasti na společenském, ekonomickém, kulturním a politickém životě. Vazba, která vzájemně propojuje tyto tři uvedené zásadní principy, vylučuje jakoukoli jednostrannou interpretaci, kupříkladu ve smyslu liberalismu, funkcionalismu a kolektivismu.

(1063) Všechny národy proto při uznávání základních práv musí zabezpečit, aby se vytvořily elementární podmínky pro důstojnou a svobodnou existenci lidských osob. Při tomto úsilí je navíc třeba brát zřetel na partikulární podmínky každého národa, a to v souvislosti s kulturou, sociálním a ekonomickým životem.

Jakmile budou definována tato základní práva, budou muset být všude včleněna do ústavy a dalších ustanovení, která je budou

garantovat pod právní sankcí. Je však zároveň evidentní, že se nikdy nedospěje k plnému uznání a praktickému univerzálnímu uplatňování lidských práv, dokud jednotlivé státy neuznají, zejména v situaci konfliktů, jurisdikci určitého nadnárodního institutu a nezřeknou se v těchto případech výkonu své absolutní pravomoci. Pokud se má dospět k podobnému mezinárodnímu právnímu konsensu, je nezbytné metodicky odhlédnout od naukových střetů minulosti a od těch nejrestriktivnějších modelů, které se uplatňují v některých komunitách. Zároveň je nezbytné, aby každý národ ve velké rodině národů a také každý jednotlivý občan uznali velkou důležitost základních lidských práv a aby si uchovávali jako živé ty hodnoty, které jsou zdrojem těchto základních lidských práv.